

PRACA CZŁOWIEKA JAKO KATEGORIA AKSJOLOGICZNA

IWONA OLEKSA

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie, (Poland)

ABSTRACT: *Human work is a key value, which the competent actualization contributes to building a positive life. It was assumed that the value of work can not be understood without explore human values. The man can be understood only through the prism of his work. Making attempts to classify the value of work in the axiological accepted that this value is created on the foundation of autotelic: Goodness, Truth and Beauty. The work itself is the heterolitic value constituting the ground for the formation of other values. Were classified values identified in the work process, dividing them into personal values, religious, cognitive, social.*

KEY WORDS: *work, value, value of work*

Wartość pracy ludzkiej

W dobie kryzysu tożsamości szczególnie ważne wydaje się preferowanie i urzeczywistnianie tych wartości, które mogą stanowić podbudowę do realizacji właściwej ich hierarchii w życiu każdego człowieka. Człowiek ma możliwość wyboru, przyjęcia i interioryzacji tych wartości, które akceptuje i posiada wolę urzeczywistniania oraz odrzucenia tych, które nie znajdują miejsca w jego katalogu aksjologicznym. Stanowią więc one o kierunku postępowania, są czynnikiem aktywności. Określone przez K. Denka mianem busoli¹, dynamizują, ukierunkowują i wyjaśniają motywy działania człowieka.

W niniejszym opracowaniu została przyjęta definicja wartości autorstwa K. Chałas. Autorka określa je jako coś, „*co jest cenne, godne pożądania i co stanowi (powinno stanowić) przedmiot szczególnej troski oraz cel ludzkich dążeń, a także kryterium postępowania człowieka*”². W kontekście przyjętej definicji wartość pracy zostanie przedstawiona w oparciu o koncepcję obiektywizmu aksjologicznego³. Założono, że wartości pracy nie da się zrozumieć bez zgłębienia wartości człowieka. Zatem człowieka można zrozumieć jedynie przez pryzmat jego pracy⁴.

¹ Por. Z. Frączek, *Edukacja aksjologiczna wobec potrzeb współczesności*, Rzeszów 2002, s. 23, P. Mazur, *Podstawy pedagogiki pastoralnej*, Kraków 2011, s. 221.

² K. Chałas, *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*, t. 1, Lublin-Kielce 2006, s. 18.

³ Ibidem, s. 15-33.

⁴ W. Furmanek, *Praca jako wartość w pedagogice współczesnej*, [w:] *Praca człowieka jako kategoria współczesnej pedagogiki*, red. W. Furmanek, Rzeszów-Warszawa 2007, s. 27.

Cz. Strzeszewski definiuje: „Praca to wolna choć naturalnie konieczna działalność człowieka wypływająca z poczucia obowiązku, połączona z trudem i radością, a mająca na celu tworzenie użytecznych społecznie wartości duchowych i materialnych”⁵. Dokonując próby klasyfikacji wartości pracy w przestrzeni aksjologicznej należy stwierdzić, iż wartość ta powstaje na podbudowie wartości autotelicznych: Dobra, Prawdy i Piękna. Praca sama w sobie zaś jest wartością heteroteliczną stanowiącą grunt do powstawania innych wartości. W tym miejscu warto przytoczyć słowa T. Nowackiego: „Praca sama nie jest wartością autoteliczną, tak jak Dobro, Prawda, czy Piękno, jest wartością heteroteliczną, ale jej wysoki walor w świecie wartości polega na tym, że stanowi drogę do uzyskiwania innych wartości (...), praca jest działaniem skierowanym na tworzenie konkretnych wartości użytkowych i duchowych”⁶.

W. Furmanek dowodzi, iż praca nie służy jedynie pomnażaniu dóbr materialnych i rozwojowi gospodarstwu, ale przede wszystkim jest podstawą budowania przez człowieka własnej przestrzeni aksjologicznej⁷. Badacze problemu podkreślają, że praca jest wartością autoteliczną, której właściwa realizacja stanowi źródło różnorodnych wartości społecznych, kulturowych a także antropologicznych, moralnych, osobowych i społecznych. Praca stanowi szczególną wartość, dzięki której powstają i funkcjonują społecznie wszystkie inne wartości⁸. Aksjologiczny wymiar pracy ludzkiej można opisywać w odniesieniu do sfer funkcjonowania człowieka. Analizy wartości pracy w kontekście wartości osobowej, religijnej, poznawczej, społecznej, kulturowej i ekonomicznej dokonała K. Chałas⁹.

Uniwersalny charakter wartości pracy podkreśla również Z. Wiatrowski: „Człowiek jest najwyższą wartością, zaś praca podstawowym miernikiem wartości człowieka”¹⁰. Wynika stąd, iż celem pracy powinna być możliwość zaspokojenia potrzeb człowieka, która przyczynia się z kolei do doskonalenia się osoby ludzkiej. Na ten aspekt problemu zwraca uwagę również K. Chałas: „Miarą wartości pracy jest rozwój osobowy, w który wpisana jest jej godność, rozumność, wolność, odpowiedzialność, miłość, zdolność do transcendencji. W procesie pracy aktualizują się wskazane cechy osoby – są przez pracę rozwijane, praca staje się płaszczyzną ich rozwoju. Stawanie się poprzez pracę coraz pełniej osobą jest miarą

⁵ Cz. Strzeszewski, *Praca ludzka*, Lublin 1978, s. 14.

⁶ T. W. Nowacki, *Praca ludzka. Analiza pojęcia*, Radom 2008, s. 92-93.

⁷ W. Furmanek, *Praca jako wartość...*, op. cit. s. 27-49.

⁸ Z. Wiatrowski, *Podstawy pedagogiki pracy*, Bydgoszcz 2005, s. 81.

⁹ K. Chałas, *Aksjologiczne wymiary pracy ludzkiej – zarys zagadnienia*, [w:] *Praca człowieka jako kategoria współczesnej pedagogiki*, red. W. Furmanek, Rzeszów-Warszawa 2007, s. 72-80.

¹⁰ Z. Wiatrowski, *Praca jako wartość uniwersalna i problem XXI wieku*, [w:] *Praca człowieka jako kategoria współczesnej pedagogiki*, red. W. Furmanek, Rzeszów-Warszawa 2007, s. 55.

wartości pracy w aspekcie zewnętrznym i wewnętrznym”¹¹. Poprzez pracę człowiek realizuje nie tylko cele materialne. Efektem finalnym jej wykonywania powinny być pozytywne zmiany dokonujące się w osobie. Zaangażowanie w pracę ma przyczyniać się do samodoskonalenia i rozwoju wewnętrznego, a tym samym do coraz efektywniejszego wypełniania swojego życiowego powołania.

Wartości urzeczywistniane w procesie pracy

Praca jest wartością autoteliczną, źródłem innych wartości i siłą etyczną, dzięki której wartości przechodzą z potencjalności do aktu. Istotą wymiarów aksjologicznych pracy są wartości osobowe, religijne, poznawcze, społeczne.

Osobowe wartości pracy ludzkiej

Człowiek jest twórcą pracy i nadaje jej określone właściwości. Poprzez pracę człowiek odkrywa sens swojego istnienia. Jan Paweł II w słowach „*praca to znaczy człowiek, człowiek pracujący*”¹² wyraził sens jej osobowej wartości. Praca jest aktem działalności człowieka. Jej wartość przedmiotową mierzy się miarą godności podmiotu pracy oraz znaczeniem w kształtowaniu i rozwoju osobowości ludzkiej: „*Praca ludzka ma swoją wartość etyczną, która wprost i bezpośrednio pozostaje związana z faktem, iż ten kto ją spełnia jest osobą, jest świadomym i wolnym, czyli stanowiącym o sobie podmiotem*”¹³. Poprzez pracę człowiek czerpie ze swoich duchowych i fizycznych zdolności, ukierunkowując je na urzeczywistnianie pewnych wartości, co prowadzi do doskonalenia jego osobowego wymiaru¹⁴. Wartość pracy polega na jej ścisłym powiązaniu z podstawowymi wartościami humanistycznymi, stąd jest ona swoistym źródłem syndromu wartości moralnych ważnych dla człowieka. Miarą wartości pracy jest rozwój człowieka, w który wpisana jest godność, rozumność, wolność, odpowiedzialność, miłość i zdolność do transcendencji. Praca staje się płaszczyzną rozwoju powyższych wartości i poprzez to przybliża do pełni człowieczeństwa.

Wartości religijne a praca ludzka

Praca jest wartością religijną i wyjątkowym atrybutem człowieka. Bóg stwarzając człowieka, powołał go do pracy, aby poprzez nią mógł doskonalić otaczający świat i siebie. Człowiek poprzez pracę uczestniczy w stwórczym akcie Boga. Wartościami z nią związanymi jest też „*dar ziemi, znaczenie chleba – owocu pracy ludzkiej i słowo Bożego Objawienia*”¹⁵.

¹¹ K. Chałas, *Aksjologiczne wymiary pracy ludzkiej...*, op. cit., s. 73.

¹² M. Duda, *Praca*, [w:] *Jan Paweł II. Encyklopedia nauczania społecznego*, red. A. Zwoliński, Radom 2005, s. 387.

¹³ Jan Paweł II, *Laborem exercens*, 6.

¹⁴ J. Gocko, *Praca ludzka*, [w:] *Jan Paweł II. Encyklopedia nauczania moralnego*, red. J. Nagórny, K. Jeżyna, Radom 2005, s. 413-414.

¹⁵ K. Chałas, *Aksjologiczne wymiary pracy ludzkiej...*, op. cit., s. 74.

Przez powołanie do pracy człowiek został wyróżniony spośród innych stworzeń. Została ona wpisana w naturę ludzką, a pracując człowiek wypełnia zamysły Boga Stwórcy. M. Filipiak stwierdza: „Praca jest prawem ludzkiego życia; obowiązek pracy pochodzi od Boga dzięki faktowi, że cały nasz byt pochodzi od Niego.(...). Bóg chce naszej pracy, ponieważ należy ona do samego życia i egzystencji ludzkiej”¹⁶. Człowiek dostał od Boga misję udziału w jego stwórczym dziele. Zadaniem jego jest doskonalenie świata stworzonego przez Stwórcę. W słowach: „Bądźcie płodni i rozmnażajcie się, abyście zaludnili ziemię i uczynili ją sobie poddaną”¹⁷ zawarte jest credo ludzkiej pracy. Urzeczywistnianie wartości pracy staje się drogą dochodzenia do wspólnoty z Bogiem.

Obowiązek pracy wynika też z Dekalogu. W trzecim przykazaniu: „Pamiętaj o dniu szabatu, aby go uświęcić. Sześć dni będziesz pracować i wykonywać twe zajęcia. Dzień zaś siódmy jest szabatem ku czci Pana, Boga twego. Nie możesz przeto w dniu tym wykonywać żadnej pracy (...)” (WJ. 20, 8–11)¹⁸ - zawarty jest aspekt odpoczynku po wykonanej pracy, niezbędnego dla właściwego funkcjonowania człowieka w procesie aktywności własnej. Problem ten wydaje się być aktualny w czasach współczesnych, kiedy poprzez pojmowanie pracy niezgodne z dekalogiem człowiek zmuszany jest do jej wykonywania w niedzielę i święta. Zniewolenie zewnętrzne człowieka pracą niejednokrotnie zaburza prawdziwą jej wartość, czyniąc z człowieka narzędzie, a nie jej podmiot.

Należy pamiętać, że człowiek poprzez swoją pracę kontynuuje dzieło stwórcze Boga. Sobór Watykański II w swoim nauczaniu podkreśla: „Mężczyźni i kobiety, którzy zdobywając środki na utrzymanie własne i rodziny, tak wykonują swoje przedsięwzięcia, by należycie służyć społeczeństwu, mogą słusznie uważać, że swoją pracą rozwijają dzieło Stwórcy, zaradzają potrzebom swoich braci i osobistym wkładem przyczyniają się do tego, by w historii spełnił się zamysł Boży” (KDK 34)¹⁹. Praca jest więc wpisana w Boże Objawienie poprzez ewangelię pracy. Jest ona pierwszym powołaniem człowieka. Trud wpisany w jej treść stanowi ogniwo łączące człowieka z Chrystusem, który podczas ziemskiego życia pracował, zaś krzyż Chrystusowy stanowi dla chrześcijan symbol cierpienia i pracy²⁰. Jan Paweł II

¹⁶ M. Filipiak, *Praca w Biblii - „podstawowy wymiar bytowania człowieka na ziemi”*, [w:] Jan Paweł II, *Laborem exercens. Tekst i komentarze*, red. J. Gałkowski, Lublin 1986, s. 113; P. Mazur, *Chrześcijański etos pracy ludzkiej*, [w:] *Praca człowieka jako kategoria współczesnej pedagogiki*, red. W. Furmanek, Rzeszów-Warszawa 2007, s. 133.

¹⁷ Rdz 1, 26-28.

¹⁸ P. Mazur, *Podstawy pedagogiki pastoralnej*, op. cit., s. 277.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ K. Chałas, *Aksjologiczne wymiary pracy ludzkiej...*, op. cit., s. 74.

podkreśla: „nie można oddzielić krzyża od pracy ludzkiej. Nie można oddzielić Chrystusa od ludzkiej pracy”²¹.

Chrześcijaństwo podnosi znaczenie i godność pracy ludzkiej. Godność dana i zadana człowiekowi nadaje godność jego pracy. „Człowiek jest pierwszą przyczyną pracy i na bazie rozwijającej się osobowości jej twórcą”²². W ewangelii zawarta jest hierarchia celów pracy. Ma być ona dla człowieka wierzącego środkiem do osiągnięcia życia wiecznego. Chrystus wskazuje na wyższość moralną pracy duchowej Marii nad zabiegami gospodarczymi Marty (Łk 10, 41 – 42) oraz przedstawia różnicę pomiędzy chlebem eucharystycznym i doczesnym (J 4, 27)²³.

W religijny aspekt wartości pracy wpisuje się też praca na rzecz innych. Święty Paweł zachęcając uczniów do pracy przedstawia jej trzy jej cele: 1) zaspokojenie ich potrzeb, 2) unikanie pokusy grzechu, 3) zdobycie środków do udzielania jałmużny²⁴. Wartość pracy powinna wiązać się z troską o ład społeczny i dobro innych ludzi. Tylko człowiek pracowity, sumienny, wytrwały, umiejący przewycięzać trud, poprzez pracę „urzeczywistnia siebie, jako człowiek, a ponieważ bardziej staje się człowiekiem”²⁵. Człowiek pracy w myśl wartości religijnych naśladuje Chrystusa, korzystając w pełni z sił przyrody, to człowiek wyzwolony z niewoli dóbr materialnych, instynktów zmysłowych i presji opinii, nieurzeczywistniający kultu ograniczonej wartości bytowej, człowiek wystrzegający się egoizmu oraz życia tylko dla siebie i na swój rachunek²⁶. Aktywność na rzecz bliźnich staje się więc powinnością chrześcijanina, troska o drugiego człowieka jest powinnością człowieka pracy, a wartość dzielenia się z innymi dobrem materialnym i duchowym, stanowi cel naszego bytowania na ziemi.

Wartości poznawcze urzeczywistniane w procesie pracy

Wartość pracy dynamizuje zdolności poznawcze człowieka, stając się celem i efektem urzeczywistniania wartości poznawczych. Naczelną wartością poznawczą uznawaną przez filozofów jest prawda doskonaląca intelekt człowieka.

Do wartości poznawczych R. Jedliński zaliczył także: wiedzę, mądrość, refleksyjność²⁷. Inni autorzy do tej grupy przyporządkowali wartości takie jak: odkrywczność,

²¹ Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej dla świata pracy 12VI 1987*, [w:] *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia i homilie*, red. J. Poniewierski, Kraków 1999, s. 189.

²² K. Chałas, *Aksjologiczne wymiary pracy ludzkiej...*, op. cit., s. 73.

²³ P. Mazur, *Chrześcijański etos pracy ludzkiej*, op. cit., s. 135.

²⁴ Cz. Strzeszewski, *Praca ludzka*, op. cit., s. 148.

²⁵ Jan Paweł II, *Laborem exercens*, 9.

²⁶ A. Solak, *Wychowanie chrześcijańskie i praca ludzka*, Warszawa 2004, s. 96.

²⁷ R. Jedliński. *Świat wartości uczniów kończących szkołę podstawową*, [w:] *Podmiotowy wymiar szkolnej polonistyki*, red. Z. Uryga, Kraków 1998.

prawdziwość, twórczość, ale także podmiotowość, wolność, odpowiedzialność, autentyzm, spotkanie, dialog, zaangażowanie, altruizm, wola, odwaga, nadzieja, szacunek²⁸. Znaczącą wartość stanowi także wiedza – jasna, klarowna i uporządkowana²⁹.

S. Palka przyjmuje zaś, że wartości poznawcze są to:

- pewne cechy związane z czynnościami poznawania rzeczywistości (np. obiektywność, prawdziwość, twórczość);
- wytwory, rezultaty poznania;
- właściwości wytworów poznania.

Jednocześnie według autora wytworami, rezultatami poznania są określone konstrukty - głównie prawa i teorie, których głównymi wartościami są prawda i będąca jej wyrazem obiektywność. Wartości te mogą być nie tylko cechami konstruktów poznawczych już stworzonych, lecz ideami stawianymi przed przystąpieniem do czynności poznawczych³⁰.

U podłoża wszystkich wymienionych wartości znajduje się jednak prawda. M. Hempoliński przypisuje prawdzie miano naczelnej wartości poznawczej, która stanowi podłoże wartości podstawowych w sensie poznawczym, takich jak: obiektywność, racjonalność, pewność (rozumiana jako wymóg osiągnięcia wiedzy pewnej)³¹. Wg N. Hartmanna prawda jest jedyną wartością poznawczą³².

Dążenie do odkrycia, poznania istoty i urzeczywistniania wartości poznawczych wpisane jest w istotę pracy ludzkiej. Dynamizowanie sfery psychicznej w procesie pracy odbywa się dwukierunkowo: od zewnątrz i do wewnątrz³³. Realizowaniu wartości poznawczych do wewnątrz sprzyja poczucie podmiotowości. Człowiek uczestniczy w różnych formach pracy w celu coraz pełniejszego zaspokajania swoich potrzeb i własnego rozwoju zawodowego, możliwości wdrażania twórczych i innowacyjnych działań w tym zakresie. Jako byt substancjalny, rozumny, świadomy, wolny, odpowiedzialny, zdolny do budowania projektu życia oraz do transcendencji może w pełni wykorzystywać swoją potencję do realizacji swojej osoby w procesie pracy. Substancjalność wskazuje na wewnętrzną jedność i samoistość. Rozumność pozwala na poznawanie prawdy, twórcze myślenie, wartościowanie, samodzielne podejmowanie decyzji. Wolność i odpowiedzialność

²⁸ K. Denek, *Aksjologiczne aspekty edukacji szkolnej*, Toruń 1999, s. 37-38.

²⁹ Ibidem, s. 38.

³⁰ S. Palka, *Wartości poznawcze we współczesnej pedagogice teoretycznie i praktycznie zorientowanej*, [w:] *Pedagogika ogólna. Problemy aksjologiczne*, red. T. Kukulowicz, M. Nowak, Lublin 1997, s. 66.

³¹ M. Hempoliński, *Prawda naczelną wartością poznawczą*, „*Studia Filozoficzne*” 1983, nr 1-2, s. 13-14.

³² W. Galewicz, *N. Hartman*, Warszawa 1987, s. 152-153.

³³ K. Chałas, *Aksjologiczne wymiary pracy ludzkiej...*, op. cit., s. 75.

warunkują etycznie – moralny wymiar człowieka i jego orientację ku dobru.³⁴ Spektrum urzeczywistnianych wartości pracy w relacji z wartościami poznawczymi staje się zaś podstawą budowania projektu życia godnego osoby ludzkiej. Warunkiem świadomego urzeczywistniania wartości poznawczych wydaje się z drugiej strony poczucie współodpowiedzialności, wyboru, współdecydowania i współdziałania w procesie pracy oraz możliwość wpływu na jej przebieg i efekt finalny. Jak podkreśla L. Dyczewski: „człowiek wierzy w możliwość trwałego poprawienia rzeczywistości, jest przekonany że może wychodzić poza to, co zastaje. Postawa ciągłego przekraczania stanu faktycznego pobudza jego wyobraźnię, mobilizuje umysł i wolę do lepszego poznania otaczającego go świata i siebie, do szukania doskonalszych metod organizacji życia i przetwarzania świata”³⁵. Wartości poznawcze dynamizują sfery psychiczne człowieka także na zewnątrz. Rozwój nauki i techniki sprzyja powstawaniu ciekawych wytworów pracy ludzkiej, które potęgują aktywność poznawczą człowieka poprzez bezpośrednie odkrywanie. Swoją oryginalnością, nowoczesnością wzbudzają zaciekawienia i zainteresowania, prowokują do poszukiwań badawczych. Poprzez kontakt z czymś ciekawym, fascynującym człowiek zdobywa nową wiedzę i dąży do permanentnego jej uzupełniania. Aktywne i sprawcze uczestnictwo człowieka w rozwoju nauk, produkcji dóbr materialnych jest zależne od kompetencji człowieka, które zdobywane są w procesie pracy³⁶.

B. Komorowska pisze: „*Urzeczywistnianie wartości poznawczych wzbogaca intelekt człowieka, dynamizuje jego rozwój poznawczy, nadaje właściwy kierunek budowania własnej i właściwej hierarchii wartości, w której prawda, wiedza i mądrość znajdują właściwe miejsce. Realizowanie w życiu wartości poznawczych stanowi wyraz podmiotowości człowieka. Jednocześnie poszukiwanie orientacji w świecie, urzeczywistnianie wartości wiedzy, dążenie do jej obiektywności, pewności wyzwala wciąż nową aktywność człowieka, kreuje jego tożsamość i autonomiczność stając się tym samym szansą dla kolejnych podmiotowych doświadczeń*”³⁷. Nie ma wartościowej pracy bez współdziałania wartości poznawczych. Tylko praca zbudowana na prawdzie, rozsądku i wiedzy może stać się wartością urzeczywistnioną, zaś tylko człowiek prawy może tę wartość w pełni urzeczywistniać.

³⁴ B. Komorowska, *Podmiotowość nauczyciela i ucznia jako wyraz i szansa urzeczywistniania wartości poznawczych*, [w:] *Podmiotowość we współczesnej edukacji. Oglądy – intencje – realia*, red. J. Niemiec, A. Popławska, Białystok 2009, s. 187-194.

³⁵ L. Dyczewski, *Kultura polska w okresie przemian*, Lublin 1995, s. 16.

³⁶ K. Chałas, *Aksjologiczne wymiary pracy ludzkiej – zarys zagadnienia*, op. cit., s. 75.

³⁷ B. Komorowska, *Podmiotowość...*, op. cit., s. 187-194.

Spoleczna wartość pracy

Wartość pracy jest nierozdzielnie związana z wartościami społecznymi. Jest ona zależna od potrzeb ludzi, nie ma bowiem pracy odizolowanej od potrzeb ludzi żyjących w danym społeczeństwie. Wartość społeczna według I. Styk to „*dowolny przedmiot materialny i niematerialny, aktualny, bądź potencjalny, zewnętrzny bądź wewnętrzny w stosunku do podmiotu, do którego posiadania lub pomnażania aspiruje uczestnik życia zbiorowego*”³⁸. Społeczną wartość pracy ludzkiej poddał wnikliwej analizie Jan Paweł II w encyklice *Laborem exercens*. Papież zwraca szczególną uwagę na społeczne problemy pracy ludzkiej. W stwierdzeniu „*Praca ludzka stanowi klucz i to chyba najistotniejszy klucz do całej kwestii społecznej*”³⁹ autor dał wyraz rangi wartości pracy w odniesieniu do jej społecznego aspektu.

O społecznej wartości pracy dowodzi również K. Chałas wyodrębniając następujące jej aspekty:

- „*praca jest wykonywana dla drugiego człowieka, grup i wspólnot społecznych,*
- *praca jest wartością pożądaną przez różne kręgi społeczne,*
- *praca jest wykonywana wespół z drugim człowiekiem,*
- *praca ogniskuje życie społeczne*”⁴⁰.

Urzeczywistniając wartość pracy człowiek realizuje się jako byt jednostkowy i społeczny. Z uwagi na dwoistość natury ludzkiej w procesie pracy człowiek przekracza siebie ku wartościom, jakie sam tworzy i ku innym, z którymi wchodzi w interakcje⁴¹.

Praca z innymi i dla innych powoduje, że człowiek powinien uwzględniać w swoim postępowaniu stosunki społeczne i ekonomiczne, podporządkowywać się zasadom w niej panującym, ale też jako osoba wolna i niezależna ma prawo przeciwstawiać się im i być jednocześnie ich kreatorem⁴². Będąc istotą społeczną pracujący wykonuje powinności wobec rodziny, społeczeństwa, narodu i Boga, a poprzez to odnajduje własne powołanie. Chcąc dobrze pracować rozwija własną tożsamość zawodową. Stawia sobie cele, uzupełnia wiedzę i umiejętności, poszerzając przez to zakres swoich kompetencji. Przestrzegając zasad kultury pracy stara się pracować z innymi i dla innych: „*Dzisiaj pracować znaczy pracować z innymi i pracować dla innych, znaczy robić coś dla kogoś*”⁴³.

³⁸ I. Styk, *Ewolucja chłopskiego systemu wartości. Analiza historyczno – socjologiczna*, Lublin 1988, s. 77.

³⁹ Jan Paweł II, *Laborem exercens*, 3.

⁴⁰ K. Chałas, *Aksjologiczne wymiary pracy ludzkiej...*, op. cit., s. 77.

⁴¹ M. Duda, *Praca*, op. cit., s. 388.

⁴² Ibidem, s. 387.

⁴³ Jan Paweł II, *Centesimus annus*, 31.

Wymiar społeczny pracy związany jest zawsze z jej odbiorcą. K. Chałas stwierdza, iż praca wykonywana jest zawsze dla drugiego człowieka oraz ze względu na niego⁴⁴. Bez względu na rodzaj aktywności pracujący człowiek pozostaje zazwyczaj w relacji pośredniej lub bezpośredniej z bliźnimi. Obcowanie z innymi w procesie pracy pozwala na budowanie wzajemnych powiązań oraz odnajdywanie dobra w drugim człowieku. Jan Paweł II pisze: „Doświadczenie wspólnej pracy pozwala na własne oczyszczenie oraz odkrywanie wartości drugich. Tak właśnie może się z wolna rodzić klimat zaufania, który każdemu pozwala wzrastać, rozwijać się i bardziej „być””.⁴⁵ Drugi człowiek jest więc wpisany w sens aktywności poprzez pracę.

Praca w sensie społecznym stanowi wartość nie ze względu na dobra materialne, które powstały z jej udziałem, ale ze względu na poziom moralny, intelektualny i aksjologiczny ludzi, którzy byli jej wytwórcami. Wymiernikiem wartości pracy w aspekcie społecznym jest więc wartość społeczeństwa biorącego w niej udział. Praca integruje społeczeństwo, jednoczy ludzi, generuje wartości o charakterze wspólnotowym. Karol Wojtyła naucza: „Praca stoi pośrodku całego życia społecznego. Poprzez nią kształtuje się sprawiedliwość i miłość społeczna, jeżeli całą dziedziną pracy rządzi właściwy ład moralny”.⁴⁶ Afirmacja innych ludzi i budowanie więzi międzyludzkich w procesie pracy sprawia, iż człowiek doskonali się moralnie. Otwarcie na drugiego człowieka jest konsekwencją urzeczywistniania wartości społecznych, wśród których najważniejsza wydaje się wartość miłości społecznej, sprawiedliwości, solidarności, miłosierdzia. Nie ma bowiem uczciwej pracy tam, gdzie ludzie nie stanowią wspólnoty w imię dobra społecznego. Tylko dążenie wspólnymi siłami do realizacji wyznaczonych zadań może wprowadzić harmonię w stosunkach międzyludzkich w pracy. W czasach współczesnych ludzie zapominają niestety o współpracownikach. Starając się o lepszą pozycję i uposażenie dostrzegają w drugim tylko potencjalnego konkurenta, czy rywala, którego należy bezpiecznie wyeliminować. Potrzeby innych w takich sytuacjach są niedostrzegane, a praca, traktowana jedynie jako źródło realizacji marzeń materialnych, przestaje mieć wymiar społeczny. Drugi człowiek żyjący, pracujący obok jest anonimowy, a jego potrzeby zazwyczaj przysłaniają własne plany i marzenia. Na szczęście istnieją jeszcze rzesze skromnych ludzi, którzy potrafią dostrzec problemy drugiego człowieka, starając się im zaradzić. Duch altruizmu i chęć pracy na rzecz innych powoduje

⁴⁴ K. Chałas, *Aksjologiczne wymiary pracy ludzkiej...*, op. cit., s. 77.

⁴⁵ Jan Paweł II, *Przemówienie do robotników, Terni 19.03. 1981*, [w:] *Przemówienia i homilie Ojca Świętego Jana Pawła II*, op. cit., s. 254.

⁴⁶ Jan Paweł II, *Homilia w czasie mszy św. odprawionej dla świata pracy 12 VI 1987*, [w:] *Przemówienia i homilie Ojca Świętego Jana Pawła II*, op. cit., s. 311.

ich gotowość do urzeczywistniania miłości poprzez pracę oraz kreowania świata, w którym nikt nie prosi o pomoc, ale sam potrafi pomagać.

BIBLIOGRAFIA:

1. Chałas K., *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*, t. 1, Lublin - Kielce 2006.
2. Chałas K., *Aksjologiczne wymiary pracy ludzkiej – zarys zagadnienia*, [w:] *Praca człowieka jako kategoria współczesnej pedagogiki*, red. W. Furmanek, Rzeszów-Warszawa 2007.
3. Denek K., *Aksjologiczne aspekty edukacji szkolnej*, Toruń 1999.
4. Duda M., *Praca*, [w:] *Jan Paweł II . Encyklopedia nauczania społecznego*, red. A. Zwoliński, Radom 2005.
5. Dyczewski L., *Kultura polska w okresie przemian*, Lublin 1995.
6. Filipiak M., *Praca w Biblii - „podstawowy wymiar bytowania człowieka na ziemi”*, [w:] *Jan Paweł II, Laborem exercens. Tekst i komentarze*, red. J. Gałkowski, Lublin 1986.
7. Frączek Z., *Edukacja aksjologiczna wobec potrzeb współczesności*, Rzeszów 2002.
8. Furmanek W., *Praca jako wartość w pedagogice współczesnej*, [w:] *Praca człowieka jako kategoria współczesnej pedagogiki*, red. W. Furmanek, Rzeszów-Warszawa 2007.
9. Galewicz W., *N. Hartman*, Warszawa 1987.
10. Gocko J., *Praca ludzka*, [w:] *Jan Paweł II. Encyklopedia nauczania moralnego*, red. J. Nagórny, K. Jeżyna, Radom 2005.
11. Hempoliński M., *Prawda naczelną wartością poznawczą*, „Studia Filozoficzne” 1983, nr 1-2.
12. Jan Paweł II, *Centesimus annus*.
13. *Jan Paweł II: pielgrzymki do ojczyzny 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. Przemówienia i homilie*, red. J. Poniewierski, Kraków 2005.
14. Jan Paweł II, *Laborem exercens*.
15. Jedliński R., *Świat wartości uczniów kończących szkołę podstawową*, [w:] *Podmiotowy wymiar szkolnej polonistyki*, red. Z. Uryga, Kraków 1998.
16. Komorowska B., *Podmiotowość nauczyciela i ucznia jako wyraz i szansa urzeczywistniania wartości poznawczych*, [w:] *Podmiotowość we współczesnej edukacji. Oglądy – intencje- realia*, red. J. Niemiec A. Popławska, Białystok 2009.
17. Mazur P., *Chrześcijański etos pracy ludzkiej*, [w:] *Praca człowieka, jako kategoria współczesnej pedagogiki*, red. W. Furmanek, Rzeszów-Warszawa 2007.
18. Mazur P., *Podstawy pedagogiki pastoralnej*, Kraków 2011.
19. Nowacki T., *Praca ludzka. Analiza pojęcia*, Radom 2008.
20. Palka S., *Wartości poznawcze we współczesnej pedagogice teoretycznie i praktycznie zorientowanej*, [w:] *Pedagogika ogólna. Problemy aksjologiczne*, red. T. Kukułowicz, M. Nowak, Lublin 1997.
21. Solak A., *Wychowanie chrześcijańskie i praca ludzka*, Warszawa 2004.
22. Strzeszewski Cz., *Praca ludzka*, Lublin 1978.
23. Styk J., *Ewolucja chłopskiego systemu wartości. Analiza historyczno – socjologiczna*, Lublin 1988.
24. Wiatrowski Z., *Podstawy pedagogiki pracy*, Bydgoszcz 2005.
25. Wiatrowski Z., *Praca jako wartość uniwersalna i problem XXI wieku*, [w:] *Praca człowieka jako kategoria współczesnej pedagogiki*, red. W. Furmanek, Rzeszów-Warszawa 2007.